

Annona

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2002

A kötet megjelenését a Pécsi Tudományegyetem Rektori Hivatala, Kiadói Bizottsága, Bölcsészettudományi Kara, Jakabhegyi úti Kollégiuma, BTK Hallgatói Önkormányzata, a Kékkúti Ásványvíz Rt. Alapítvány, a British American Tobacco, a Magyar Soros Alapítvány, az Oktatási Minisztérium – korábban: Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium, a Miniszterelnöki Hivatal és a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány támogatta.

Válogatta, szerkesztette, az előszót írta:
Jankovits László, Vankó Annamária, Somogyi Judit

A tanulmányokat lektorálta: Boros János, Erős Ferenc, Gál Béla, Heidl György, Hetesi István, Kálmán C. György, Kappanyos András, Nagy Ilona, Orbán Jolán, P. Müller Péter, Weiss János.
Lelkiismeretes munkájukért ezúton is köszönetet mondunk.

© A szerzők, 2002
© A szerkesztők, 2002
Minden jog fenntartva.

Tartalom

Részlet egy levélből	7
Előszó	9
Leiszter Attila: Nüsszai Szent Gergely időszemléletéről és Történelemfölfogásáról	11
Németh Csaba: „Mensa igitur, scriptura” Középkori egzegézis és izomorfia.	31
Lengvári István: A lussoniumi gabonavermek mint a késő-római gazdálkodás emlékei	49
Varga Szabolcs: Egy Mohács után felemelkedett nemesi család karrierjének kezdetei 1526–1541 között. A Devecseri Choronok.	58
Szommer Gábor: James Lancaster és az első angol utazások a Távols-Keletre	66
Varga Enikő: „A dolgok látképe” Polémiák a 17. századi németalföldi képi reprezentációról.	74
Somogyi Judit: Iratok a Somogy megyei vallási viszonyok történetéhez (1717–1723)	86
Kruzslicz Anita: A szintézis formái Schelling korai műveiben	105
Szívós Andrea: Magyarországi nőnevelés (1850–1888)	112
Vörös Andrea: A dualizmuskori Magyarország borkereskedelme, különös tekintettel az állami gazdaságpolitikára	124
Trombitás Judit: Transzformációk. Egy Turgenyev elbeszélés a gogoli és a puskini hagyományban.	133
Juhász Katalin: Szerkezeti és szemantikai párhuzamok Lev Tolsztoj: <i>Gazda és cseléd</i> és Puskin: <i>Ördögök</i> című művében	142
Györök Edina: Genealogikus vágy és reflexív transzformáció a koraromantikától Heideggerig	149

Katona Gábor: A heideggeri Sein zum Tode és Rorty metastabilitása	161
Danka István: A filozófia végeiről. Rorty és Habermas Hegel-fenoméjné.	170
Böhm Gábor. Dekonstrukció: irodalom(elmélet) és/vagy filozófia?	175
Stachó László: Pszichológia és interdiszciplinaritás: beváltak-e Piaget régi jóslatai a lélektan jövőjéről?	194
Szabó Tímea: Jóra vágyani? A pszichoanalízis etikai következményeiről.	200
Kiss Gábor Zoltán: A kritika feladata a legkülönbébb jelenkorokban. Az alkotó, és kritikus tevékenység megítélése Arnoldtól a formalizmus utánig.	205
Patonai Anikó Ágnes: Kaland a Formával: posztmodern, dráma, szintézis	216
Vankó Annamária: Erdély Miklós művészetelméletének néhány kulcsfogalma	223
Besze Barbara: A hős Pepin és társai, avagy a <i>hetvenkedő katona</i> toposza	236
Vári György: A kísértetről. Marxtól Mózesig.	254
Gábor Lívia. Gilles Deleuze – Film és filozófia.	266
Csekő Csilla: Vegetarianizmus – táplálkozásnéprajzi szempontból. Egy család vegetáriánus táplálkozása. (Esettanulmány)	273
Gergely Erzsébet: Válságban az egyház. Valóban válságos a római katolikus egyház helyzete?	287
Horváth Gergő: A Folklor folklórjának néhány vonása – kutatás szelet	296
A Szakkollégium tagjai (1993–2002)	305
A Szakkollégium meghívott előadóinak előadásai (1993–2002)	309
A Szakkollégium tagjainak előadásai (1993–2002)	314
A Szakkollégium tagjainak OTDK eredményei	321

Iratok a Somogy megyei vallási viszonyok történetéhez (1717–1723)*

A közlésre kerülő, III. Károly uralkodására (1711–1740) vonatkozó dokumentumok részben a Somogy Megyei Levéltár, részben a Zala Megyei Levéltár iratanyagai között található. A két vármegyét az 1596. évi pozsonyi országgyűlés 41. törvénycikkelye értelmében egyesítették, mivel a hódoltsági területeken a nemesség elmenekülése következtében megszűnt a vármegyei közigazgatás és önkormányzat, és a menekültek helyzetét, valamint a helyben maradt lakosság adózásával összefüggő kérdéseket csak ilyen módon lehetett megoldani. Így Somogy igazgatási és törvénykezési szempontból Zala vármegye egyik járása lett. Ez az állapot *de jure* 120 évig,¹ az 1715. évi országgyűlésen hozott visszahelyezési törvény életbe lépéséig tartott, amikor a 86. törvénycikk értelmében Somogy megye visszanyerte funkcióit. A vármegye törvényhatóságát, bíróságát és egyéb ügyeinek intézését Zala vármegye beavatkozása nélkül gyakorolhatta.² Az önállóvá vált vármegye csak lassan szerveződött újjá. Az iratok nem kerültek át automatikusan Somogyba, a legkorábbiakat gyakran csak a tisztviselők hozták magukkal, nem tudatos válogatás útján jutottak Somogy vármegyébe.³

Az alábbiakban bemutatásra kerülő iratok az *Acta Congregationis* névvel illetett iratanyagban szerepelnek a királyi, kancelláriai, valamint helytartótanácsi leiratok és a megyéhez érkezett levelek között. Ezek egy részét bemásolták a *Generalis Congregatiok*, a megyei közgyűlések jegyzőkönyveit tartalmazó kötetekbe is. Az általam kiválasztott dokumentumokat eredeti formában, betűhíven, de a rövidítések feloldásával adom közre, a főirathoz csatolt melléletek nélkül.

A levéltár 1715 után induló anyagai az 1720-as évek közepéig inkább az adózók panaszaival és könnyebbítést kérő leveleivel, a porták állapotával, a beszállásolt katonaság ellátásával, elhelyezésével, továbbá az 1716–18-as török háborúhoz kapcsolódó parancsokkal és a pestisjárvánnyal foglalkoznak. A vallási ügyeket a kancelláriától és a nádortól a megyéhez intézett leiratokban, illetve a különböző vallásfelekezetekhez tartozó személyek panaszleveleiben tárgyalják. Ezek a dokumentumok főként az 1720-as évek második feléből és az 1730-as évekből származnak. Jelen munka keretein belül azt kívánom bemutatni a kiválasztott iratok segítségével, hogy miként érvényesült a hivatalos álláspont megyei szinten, annál is inkább, mivel – mint említettem – 1723-ig az udvari leiratok nagyobb számban maradtak fenn, mint a

* Jelen tanulmány 1995–96-ban fródott, a kéziratot 1996. áprilisában zártam le – S. J.

¹ Tóth Péter: *Somogy vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei*. In: Kanyar József (szerk.): *Somogy megye múltjából*. 21. k. Kaposvár, 1990, 15.

² Okányi Pál: *Somogy megyének közigazgatása a török uralom alatt és után a megye visszaállításáig*. In: *A kaposvári m. kir. állami főgimnázium értesítője. 1891–92*. Közli: Danilovics János, 1892. 20.

³ Tóth: i.m.: 16.

közsegi és egyéni panaszos levelek. Utóbbiak felhasználásához azonban elkerülhetetlen lenne a földesúr-jobbágy viszonyok behatódóbb ismertetése, melyre itt nincs lehetőség. Ugyancsak a téma leszűkítése érdekében nem kívánok a szerb (görögkeleti) és az illír (horvát) néven szereplő népcsoportokkal foglalkozni, jóllehet a rájuk vonatkozó iratokkal is találkoztam a levéltár állományában. A válogatás során tehát elsősorban a római katolikusokat, az evangélikusokat és a reformátusokat érintő leiratokat vettem figyelembe.

A bemutatásra kerülő kilenc dokumentum az 1715. évi pozsonyi országgyűlés vallásügyi törvénycikkeivel (1., 2., 6. számú irat), a felállított Pesti Vallásügyi Bizottsággal (5., 6., 7., 8., 9. számú irat) és az 1717. évi pozsonyi gyűlésen elhatározott templomépítéssel foglalkozik (2., 3., 4., 5., 7. számú irat). A leiratok egy része az aktuális országos ügyeket is érinti, főleg az 1715–20. évi portaösszeírást (4., 6., 7. számú irat), amelyeket nyilvánvalóan döntő szerepük miatt párhuzamosan intézik a vallási ügyekkel.

A vallás kérdése a 18. század elején is heves vitákra készítette az országgyűlésen résztvevő rendek eltérő felekezeti tagjait. A katolikusok, akik az 1714–15. évi országgyűlésen többségben voltak, az 1681. és az 1687. évi vallásügyi cikkelyek érvényesítése mellett szálltak síkra, a protestánsok azonban a Rákóczi felkelés alatt hozott törvények fenntartásáért küzdöttek. Az 1681. évi soproni országgyűlésen I. Lipót császár és magyar király (1657–1705) a XXV. törvénycikkelyben a földesurak jogának fenntartása mellett biztosította a protestánsok számára az 1606-os bécsi és az 1647. évi linzi békefeltételekre és vallási törvényekre hivatkozva a vallásszabadságot, a XXVI. törvénycikkely pedig rendezte, többek között, a vitás helyzetű templomok hovatartozásának kérdését. A protestánsoknak vissza kellett adni azokat a templomokat, amelyeket ők építettek és amelyeket még nem szenteltek római katolikus templommá. A katolikusoknál maradó templomok fejében kárpótlásul a protestánsoknak minden megyében két-három helységben, egyes végvárakban és szabad királyi városokban szabad telket kellett kapniuk templomépítés céljából. Mivel a törvény szövege felsorolja e helységeket, artikuláris helyeknek nevezték őket.⁴ Az 1687. évi pozsonyi országgyűlés XXXI. törvénycikkelye pedig kifejtette, hogy a protestánsok szabad vallásgyakorlatát csak az uralkodói kegy biztosítja, az már nem a protestánsok elidegeníthetetlen joga. Az országgyűlések után sem szűntek meg a protestánsokat ért erőszakos cselekmények, akik ezért ismét a királyhoz fordultak. 1691-ben jelent meg I. Lipót rendelete, az *Explanatio Leopoldina*, amely bevezette a magyar közjogba a vallás nyilvános és magán gyakorlása közti, addig ismeretlen, megkülönböztetést. Lipót a nyilvános vallásgyakorlást azokra az artikuláris helyekre korlátozta, amelyeket az 1681/XXVI. törvénycikkely felsorolt, holott a törvény értelme csak az volt, hogy a protestánsoknak az elvett templomokért kárpótlásul a felsorolt helyeken templom építésére alkalmas telkeket kell juttatni. Azokon a helyeken, amelyek ebben a felsorolásban nem szerepelnek, az *Explanatio* csak a magán vallásgyakorlatot engedélyezte szűk családi körben. Ha a nem artikuláris helyeken lakó protestáns hívők igénybe akarták venni egy protestáns lelkész szolgálatát, az artikuláris helyre elmehettek, előbb azonban lakóhelyük katolikus papjának kötelesek voltak megfizetni a stólát, az egyházi szolgálatért (például keresztelés, temetés) járó díjat, s ezenkívül a tizedet is.

⁴ Bucsay Mihály: *A protestantizmus története Magyarországon (1521–1945)*. Budapest, 1985, 122–123.

A török hódoltság alól felszabaduló területeken is megoldásra várt a vallásgyakorlat kérdése. Ezt Lipót ismét egy királyi rendelettel intézte el, 1701-ben, amikor a töröktől visszahódított területeken egyedül a római katolikus vallás gyakorlását engedélyezte; a korábbi végvárakban, amelyek artikuláris helyeknek számítottak, a protestánsok nyilvános vallásgyakorlása többé nem volt érvényes, a katolikus egyházból a protestánsokhoz visszatérőket pedig esküszegőkként üldözte. A rendelkezések következtében a magyarországi protestánsok helyzete egyre súlyosbodott, de a Rákóczi felkelés fordulatot hozott.⁵ A protestánsok vallási sérelmeik orvoslását remélve nagy tömegben álltak a felkelők közé (Rákóczi seregének kilencetized része protestáns volt), de szép számmal voltak köztük katolikus papok is. A szabadságharc időszakában mindkét fél önkényesen próbált igazságot tenni, végül a szécsényi országgyűlésen (1705) Rákóczi Ferenc hozzájárult harminc jezsuita rendház feloszlásához, visszaállította az 1608. és 1647. évi törvénycikkelyeket, hatályon kívül helyezve ezzel az 1681. évi törvénycikkelyt, és azt is kimondta, hogy földesúr senkit nem kényszeríthet vallása megváltoztatására.

A bécsi udvar azonban ezeket a határozatokat nem fogadta el, és I. József (1705–1711) – aki sokkal türelmesebb volt a protestánsokkal mint Lipót – 1710-ben kelt utasításában a felkelés előtti állapot visszaállítását rendelte el.⁶ A Rákóczi szabadságharc, még leverése ellenére is, fordulatot jelentett az ellenreformáció, és ezen belül a templomfoglalások történetében. Mintegy hatszázra tehető a felkelés idején újjáéledt evangélikus és református eklézsiák száma, az uralkodó pedig mérsékelni kényszerült a klérus azon törekvését, miszerint a protestánsokat fizikailag meg kell semmisíteni. (Az 1674–75-ben lefolyt prédikátorperek eredményeképpen ugyanis számos protestáns prédikátor és tanító halt meg a császár börtöneiben, illetve gályarabként. Bár a szatmári békekötés biztosította a protestánsok szabad vallásgyakorlását, az 1712–15. évi országgyűlésen a katolikus klérus és az uralkodó akarata érvényesült. III. Károly nem a protestánsok vallásszabadságát biztosító 1608. és 1647. évi törvények szerint, hanem a Lipót-féle *Explanatio* alapján az 1681. és az 1687. évi törvényeken belül értelmezte a vallásszabadság ügyét. A XXX. törvénycikk kivette a protestáns vallásügyet az országgyűlési tárgyalások köréből, s a felségjogok közé sorolta azt, azzal a megkötéssel, hogy sérelem esetén mindenki csak maga, és nem a közössége nevében fordulhat a királyhoz. A XXXI. törvénycikkely megtiltotta, hogy a protestánsok az uralkodó engedélye nélkül gyűléseket (zsinatokat) tartsanak. A sérelmek felülvizsgálatára pedig az országgyűlés bizottságot küldött ki.⁷

A király az országbíró, a tárnokmestert, a kamara elnökét és a személynököt rendelte ki biztosként. A rendek rajtuk kívül még 20 biztost választottak, akik között protestánsokat is találunk: Révay Mihály és Hellenbach János Godofréd bárókat, Okolicsányi Pált, Szirmay Miklóst, Ráday Pált és Kenessey Istvánt. A *commissio* a török háború (1716–1718) miatt csak évek múltán gyűlt össze, amikor a király 1720. július 12-én kelt iratában november elsejére, Budára összehívta a bizottságot. Újabb halasztás miatt a *commissio* csak 1721. március 3-án kezdte meg pesti működését. A katolikusok és protestánsok június 17-ig tárgyaltak mégsem

⁵ Uo. 124–125.

⁶ Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae. I. München, 1973, 356–358.

⁷ Csáji Pál: *Adattár. A magyarországi református eklézsiák és prédikátorok első hivatalos összeírása 1725–1729. Egyháztörténet*. Budapest, 1958, 1. füzet, 34–35.

jutottak egyezsége. Majd saját kérésükre III. Károly feloszlatta a bizottságot, és augusztus 10-én kelt leiratában elrendelte, hogy a vallási viszonyok olyan állapotban maradjanak, amelyben a commissio összeülése előtt voltak.⁸ A következő évben az uralkodó igyekezett megnyerni a protestáns rendeket a *Pragmatica Sanctio* ügyének, ezért 1722. november 1-én meghagyta Pálffy Miklós nádornak, hogy az országgyűlés hallgassa meg a protestánsok panaszait és tegyen neki erről jelentést. Fél évvel később pedig rendeletet küldött ki a megyékbe, hogy többé ne háborgassák a protestánsokat, és adják vissza nekik azokat a diplomákat, amelyeket a pesti commissio működése óta elvettek tőlük.⁹

A *Pragmatica Sanctio* elfogadása után a helyzet nem változott. A zsinatok tartására vonatkozó tilalom megszegése adott okot 1725–1729-ben (a vármegyei jelentések alapján) a protestáns szuperintendensek, prédikátorok és eklézsiák országos összeírására. A prédikátorok és eklézsiák névsora stratégiai eszközzé lett az uralkodó kezében a protestáns vallásgyakorlat tervszerű, fokozatos visszaszorítására. A vallásügyi bizottság sem érte el célját, így III. Károly az 1. és 2. *Carolina Resolutiok*ban (1731, 1734) szabályozta a protestáns vallásügyet, amely II. József türelmi rendeletéig (1781) lényegesen nem változott.¹⁰

1.

III. Károly leirata Somogy vármegye rendjeihez Laxenburg,¹¹ 1717. május 22. Somogy Megyei Levéltár (SML.) Acta Congreg. 1717/7.

Az uralkodó közli a rendekkel, hogy több jelentésből értesült a helvét és ágostai hitvallás követőinek titkos gyűléseiről. A hasonló összejövetelek megelőzése érdekében ismét érvényt kell szerezni az 1715. évi országgyűlés 31. törvénycikkelyének, annál is inkább, mivel a bujdosók támadásai is fenyegetik az ország békéjét. III. Károly utasítja a rendeket, hogy a titkos dekrétumokat és főként a gyanús gyűléseket a legszigorúbban akadályozzák meg.

Carolus VI Dei gratia electus Romanorum Imperator Semper Augustus ac Germaniae, Hispanorum, Hungariae, Bohemieque etc. Rex.

Reuerendi, Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici, Egregii item ac Nobiles, nec non Prudentes ac Circumspecti, Fideles Nobis dilecti. Ex compluribus fide dignis Relationibus

⁸ Horváth Mihály: *Magyarország történelme*. 7. köt. Pest, 1873², 100–101.

⁹ Marczali Henrik: *Magyarország története III. Károlytól a bécsi kongresszusig (1711–1815)*. In: Szilágyi Sándor (szerk.): *A Magyar Nemzet Története*. 8. köt. Budapest, 1898, 117., 119., 122.

¹⁰ Csáji: i.m.: 35., 40.

¹¹ Helyesen: Laxenburg. (Lachsenburg, azelőtt Lachsendorf). Alsó-Ausztriában található. Az uralkodó család nyaralóhelye volt, ahol leggyakrabban Mária Terézia, II. József és I. Ferenc tartózkodott. In: *Pallas Nagy Lexikon*. 11. köt. Budapest, 1895, 306.

displicenter Sane et graui cum resensu percepimus. Qualiter in quibusdam prefati Regni Nostri Hungariae Partibus, nonnulli, specialiter vero Helveticae et Augustanae Confessionibus addicti, Sub variis pretextibus, jam plures, jam pauciores, ad destinatum unum vel alium Locum Convenire, et Secreta Colloquia Suspectis precipue Horis ad invicem conferre observati Sint: Imo in Oppido Patak,¹² Comitatu Zempliniensi adjacente, ad conductum tempus, ex quinque earundem Partium Superiorum Comitatibus meri duntaxat preattactae Helveticae Confessionis Sequaces, et quidem primario Eorundem Capita, quorum Nomina Majestati nostra jam utique Constant, Frequentiori numero, cum Suis Praedicantibus et Ministris Decennarium numerum exaequantibus Concurrissent clandestinumque Conventiculum et quidem horis insolitis inivissent. Et quia hujusmodi clancularii Congressus, Legibus Regni, et signanter novissimae Diaetae Poseniensis articulo 31.¹³ destrictim Caverentur et prohiberentur, quibus Contravenire persumentes, tanto magis /: quod in Vicinia Exules Perduellium Antesignanos, quaevis Contra Regni quietem, et publicum bonum molimina intentare et machinari in comperto Sit¹⁴ /: Se merito Suspectos redderent.

Quapropter Vobis firmiter precipientes committimus et mandamus, quatenus pro homagiali obligatione Vestra, et Magistratualis Officii exigentia, in gremio Vestri omnes omnino hujusmodi privatos, clandestinos decretos, et presertim insolitis horis, adeoque Suspectos Congressus, Seu Conventicula, Saeverissime inhibere, eatenus diligenter invigilare, ac in Legum hoc in passu Sancitarum, presentisque Seriae Inhibitionis nostrae Transgressores Magistratualiter animadvertere, Majestatemque nostram Superinde fideliter et actutum informare debeatis et teneamini. Secus non facturum. Gratia in reliquo nostra Caesareo Regia Vobis benigne propensi manendum. Datum in Castro nostro Laxemburg, die Vigesima Secunda Mensis Maii Anno Domini Millesimo Septingentesimo decimo Septimo.

---

¹² Sárospatak.

¹³ Az 1715. évi 31. törvénycikk semmisnek nyilvánítja az 1708. évi rózsahegyzi zsinatot és határozatait. A protestánsok ilyen jellegű végzéseit örökre eltörli. Az uralkodó ezen kívül a tudta és beleegyezése nélkül tartott gyűléseket (akár zsinat, akár más név alatt), valamint a protestánsok egymás közti pénzügyűjtéseit és kifizetéseit törvényes büntetés terhe mellett megtiltja. In: *Magyar Törvénytár. 1657–1740.* Fordította és bevezetéssel ellátta Tóth Lőrincz. Budapest, 1900, 465.

¹⁴ A bujdosó kurucok csapatai 1711 után is tettek kísérletet a szabadságharc felújítására. Jávorka Ádám kuruc hadnagy 1711 őszén titokban visszatért az országba egy újabb felkelés megszervezése céljából, azonban 1712-ben fogságba került, majd megszökött budai börtönéből és Lengyelországba menekült. 1714 szeptemberében Czelder Orbán és Pongrácz János volt kuruc brigadérosok szepességi támadását hiúsította meg a császári katonaság, mintegy ezer fős seregüket pedig szétverték. 1717 októberében Czeldert Kassán kivégezték. Ugyanezen év szeptemberében Esterházy Antal gróf kuruc tábormok vezetésével a bujdosó kurucok egy csapata Moldva felől felvonult a Kárpátokba, és harci cselekményekre is sor került; 1717 augusztusában kuruc-tatár-moldvai csapatok törtek be a Radnai-hágón és végigrabolták Szatmár, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyét. Az 1718. évi pozserováci béke megkötése után a Porta Rákóczi és társait Törökország belsejébe telepítette. Ezután a határ mentén jelentős kuruc támadás nem fenyegette az országot. In: Benda Kálmán (főszerk.): *Magyarország történeti kronológiája.* 2. köt. 1526–1848. Budapest, 1989³; 552., 554., 556.

Carolus manu propria
Ladislaus Hunyady¹⁶ manu propria

Comes Nicolaus Illeshazy¹⁵ manu propria

(Címzés: Reuerendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Egregiis ac Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Nobilis Nobilis Supremo et Vice Comitibus, Iudlium et Iurassoribus, toti denique Uniuersitati Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Comitatus Simegiensis et cetera. Fidelibus Nobis dilectis. Szigeth.)

2.

Pálffy Miklós főispán¹⁷ levele Somogy vármegye rendjeihez
Pozsony, 1717. december 2.
SML. Acta Congreg. 1717/12.

Az 1717. évi pozsonyi gyűlésen a rendek 20.000 forintot ajánlottak fel a Borromei Szent Károly tiszteletére építendő templom javára. Az iratban a nádor közli a költségfelosztást a vármegye rendjeivel, majd utasítja őket, hogy a megyére jutó összeget haladéktalanul fizessék ki. Az 1715-ben felállított revizori bizottság által feltárt pénzügyi hiányosságokat pedig minél előbb pótolják, és jelentésüket 1718. május 15-ig küldjék fel az uralkodóhoz. Nehézségeiket a határidő lejárta előtt jelezzék, hogy azután a portaösszeírás módosításának munkálata minél előbb elkezdődhessen.

---

¹⁵ 1678-ban grófi címet kapott. 1687-ben a határvizsgáló országos küldöttség biztosa. [Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 5. köt. Pest, 1859, 228.] 1715-ben és 1723-ban a sziléziai-magyar határvitákat vizsgáló bizottság tagja. [*Magyar Törvénytár 1657-1740*. 1715/39. tc. 3.§ 473. illetve 1723/17. tc. 4.§ 581.] Liptó vármegye örökös főispánja 1679-től, majd pedig Trencsén vármegye örökös főispánja 1684-től. [Fallenbüchl Zoltán: *Magyarország főispánjai 1526-1848. Die Obergespane Ungarns 1526-1848*. Budapest, 1994, 84., 103.] 1706-tól királyi udvari kancellár. [Fallenbüchl Zoltán: *Magyarország főméltóságai*. Budapest, 1988, 99.] Méltóságait haláláig, 1723-ig töltötte be. A III. Károlyhoz legközelebb álló magyar főurak közé tartozott.

¹⁶ 1719-ben a Magyar Királyi Kancellária titkára. [Nagy: i.m.: 5. köt. 196.] 1723-tól haláláig királyi személynök. [Fallenbüchl: *Magyarország főméltóságai*. 128.]

¹⁷ Erdődi Pálffy Miklós gróf (1657–1732). Pályája katonaként indult: 1687-ben ezredes, 1690-ben tábornok és 1692-ben altábornagy lett. 1693-ban Kassa várának főparancsnoka, 1701-től a cs. és kir. gyalogtestőrészek főkapitánya, 1707-ben tábornagy. [Pallas. 13. köt. Budapest, 1896, 730.] Eközben jelentős hivatali méltóságokat is betöltött: 1693–1705 között főkamrás, 1701-től 1714-ig koronaőr, 1713-tól, egy éven keresztül országbíró, majd 1714-től haláláig Magyarország nádora. [In: Fallenbüchl: i.m.: 72., 83., 135.] Közel állt a császári családhoz. 1711-ben Eleonóra császárné és királyné főlovászmestere, majd 1712-ben III. Károly aranygyapjas renddel tüntette ki. 1722-ben nagy szerepe volt a *Pragmatica Sanctio* törvénybe iktatásában. 1723-ban a helytartótanács és a Hétszemélyes Tábla elnöke lett. [Pallas, 13. köt. 730.] 1694-től Pozsony, 1714-től Pest-Pilis-Solt vármegye örökös főispánja. [Uo. és Fallenbüchl: *Magyarország főispánjai...* 91.]

Illustrissimi, Reuerendissimi, Spectabiles ac Magnifici, Perillustres et Generosi, Prudentes item ac Circumspecti Domini Nobis obseruandissimi.

Salutem et Officiorum Nostrorum promptitudinem. Minemő most recenter elmult, Szabad Kiralj Posony Varassában celebrált, és az Portáknak rectificatiojára, s Quantumnak Repartitiojára indicált congressusnak alkalmatosságával, Kegyelmes Urunkh eő Felséghe nek, Szent Boromaeus Károl¹⁸ Tisztésséghe re léendő Templomnak föl éppétésére, az Tekentetés Statussok, husz Ezer forintigh való, és eőt Esztendőnek elforgása alatt, per Ft 4000 perstálando oblatiot, és az egész Nemes országhnak hasznára vált, partim ugjan: az Határok-nak reambulatioja alkalmatosságával tétetett, partim penigh, más égjéb kölcséghék iránt valo Determinatitot tétetene nek legjen, remenlyük már eddigh mégh értette Kegyelmetek; Es mint hogj már az elöt, ugjan eő Felséghe az ollyatin concursusokra hivatalos, és azokon jelen levő, s egész Nemes országhot illető Dolgokban, hasznossan fáradozó Magistratus Uraknak, és convocatusoknak limitált szokott Diurnumjait, kegyelmessen ratificalni méltosztatot. Erre való nézve kévantuk intimálnunk Kegyelmeteknek, hogy Kegyelmetek vármeggejere, justo calendo Arithmetico, ad Portas 100 fönt irt Tekéntetes Statusok által offerált, s eőt Esztendő alatt perstálando Summabul ugjan, égj, égj Esztendőre forint 66 denar 25 emlétett kölcséghékbül pedigh forint 200 és az Diurnumbul forint 114 mindénéstul estenek légjen.

Vévén azért Kegyelmetek ezén Intimatoria Levelünket, ném kethjük tovább való Intimationok nélkül, emletett három rendbeli Summát, pro aedificatione Templj, való honorarjumot ugjan, és az kölcséghékbéлит, az iránt létt Determinatio Szerent, Nemzetes, és Vitézleő Sigray János Uram¹⁹ kezében, erga Ujjetantia, Diurnumbéлит pedigh in forint 99 denar 4 Iteleő Mester Dubniczkj András,²⁰ et in residujs forintnis 44 denar 96. Vice Palatinus Hunyadj Andras²¹ Urajmeknak, mindén hallogatas nélkül béténj, és mindenkép-

¹⁸ Borromaeus Gilbert és Medici Margit fia (1538-1584). Anyai nagybátyja, IV. Pius pápa segítségével gyorsan haladt előre az egyházi pályán; bíborosi és milánói érseki rangot kapott. Romagna, Ancona és Bologna követe is volt. Pius halála után 1566-ban elmozdították római hivatalából. Ezután milánói érsek-ségében maradt s kolostorokat, iskolákat építtetett. Szigorú egyházi fegyelmet gyakorolt. 1570-ben alapította Svájc számára a helvét kollégiumot és a hét katolikus kanton arany borromei szövetségét a katolikus hit védelmezése, illetve a protestánsok elleni fellépés céljából. 1610-ben szentté avatták. *Pallas*, III. köt. Budapest, 1893, 538.

¹⁹ Sigray Ferenc és báró Nadányi Zsófia harmadik gyermeke, 1687-ben született. Állami hivatalokat vállalt; a Magyar Királyi Udvari Kamaránál tanácsos, 1708-tól királyi táblai ülnök 23 éven keresztül. Később alnádor, pozsonyi kamarai tanácsos, aransarkantyús vitéz, majd országos fopéntzárnok és altár-nok lett. 1738-ban bárói rangot kapott unokaöccsével Lászlóval együtt. 1763-ban, utódok nélkül halt meg. [Nagy: i.m.: X. köt. Pest, 1863, 178. A továbbiakban: Nagy: X. köt.] 1715-ben az Esterházy és Szunyogh család birtokvitáit vizsgáló bizottság biztosainak egyike, 1723-ban pedig a magyarországi és ausztriai határokat rendező bizottság tagja. Mindkét helyen mint királyi ítélőtáblai bíró szerepel. [*Magyar Törvénytár 1657-1740*. 1715/112.tc.2.§, 1723/17.tc.2.§; 527. 581.]

²⁰ 1709-ben Trencsén vármegye követe volt, később királyi táblai ülnök és ítélőmester. [Nagy: i.m.: III. köt. Pest, 1858, 406. A továbbiakban: Nagy: III. köt.] 1715-ben a morva-magyar határigazító bizottság tagja. [*Magyar Törvénytár 1657-1740*. 1715/39.tc.2.§, 473.]

²¹ A 16. jegyzetben említett Hunyady László testvére. Bars vármegyében kezdte hivatalos pályáját. 1684-ben aljegyző, 1688-ban főjegyző, 1694-ben pedig alispán volt. 1686-ban a nemesi felkelés idején kapi-

pen exolválni el ne mulattya Kegyelmetek; Mint hogy pedig Anno 1715 Kegyelmes Urunk eö Felséghe, Kegyelmes rendelésébül itten eöszve gyült Super Revisoria Deputatio által, az Nemes Ország Generalis Conscriptioibul, némélly difficultások, és Errorok, minden vármegjenek exponálttának, mélljeket Generalis observatiokban föl tétt, és lé dictáltatot modalitas szerént, minden Nemes Vármégje, más á véghe rendelt szomszéd Vármegjébül deputálando, és Dicatorok Iuramentumával astringálando Conscriptor által, usque ad immientem diem 15-tum Mensis Maii, Anni 1718. heljben hoznii, és nekunk Sub eodem Iuramento referálni obligáltatik; Erre való nézve Kegyelmetek mindén téhétséghevel, és Szorgalmatosságával, azon Erroroknak kegyelmetek rectificatiojában faradozni, és addigh az ideigh, correcte, és rectificálva hozzánk küldeni, há mj difficultása pedig exoriáltatnék, arrül tülünk tempestive, és ante prescriptum Tempus directiot vennj el né mulassa. Hogj Kegyelmes Urunk eö Felséghe kegies Intentiojahoz kepest, az Universalis Portaknak rectificatioja²² indispensabiliter subsequálhasson. Ezt hozván Tekentetés Statussok resolutioja, és Subsequált Determinatioja s respective eö Felséghe kegyelmes Parancsolattya és az közönséghe Igasság maghával. Caeterum Praetitulus Dominationes Vestras, Salvas, et incolumes, quam diutissime valere desideramus. Datum Posonii 2. Mensis decembris 1717.

Earundem Praetitularum Dominationum Vestrarum

Ad Officia paratissima

Comes Nicolaus Palfy manu propria

(Illustrissimis, Reverendissimis Admodum Reverendis, Spectabilibus, et Magnificis, Perillustribus item et Generosis, Dominis Nobilis Nobilis Supremo, et Vice Comitibus, Iudlium, et Iurassoribus, toti denique Universitati Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum, et Nobilium, Inclyti Comitatus Simigiensis et cetera. Dominis Nobis observandissimis. Viennae, Soprnium, Ginzium, Szala Egérszegh.)

---

tány. Ezután a királyi táblánál ülnök, majd alországbíró. 1716-ban alnádori méltóságot töltött be. [Nagy: i.m.: V. köt. 197.] 1715-ben kiküldött vallásügyi bizottság biztosa és a magyar-morva határigazító bizottság tagja. [*Magyar Törvénytár 1657-1740.* 1715/30.tc.4.§, 1715/39.tc.2.§; 463. 473.]

²² Magyarország polgári közigazgatás alatt álló területein 1715-ben portaösszeírást hajtottak végre az 1715/57.tc. – [*Magyar Törvénytár 1657-1740.* 485. 487.] – alapján, amelybe azonban számos hiba csúszott. Kiigazításukra és az összeírás felülvizsgálatára új összeírást rendeltek el. Az erre vonatkozó terv már 1718-ban felmerült, de megvalósítására csak az 1720. április 26-án kiadott királyi leirat megjelenése után került sor, amelyben pontosították az adózók körére és a mezőgazdasági művelés alatt álló földterület kiterjedésére vonatkozó meghatározásokat. Dávid Zoltán: *Az 1715–20. évi összeírás.* In: Kovacsics József (szerk.): *A történeti statisztika forrásai.* A Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Levéltár kiadványa. Budapest, 1957, 150–152.

Pálffy Miklós főispán levele Somogy vármegye rendjeihez
Bécs, 1718. március 18.
SML. Acta Congreg. 1718/5.

Pálffy Miklós nádori minőségében ismét felszólítja a rendeket, hogy az 1717. december 2-án kelt levélben említett templom építésére szolgáló összeget mihamarabb küldjék el Sigray Jánosnak Pozsonyba, aki azt még mindig nem kapta meg.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reuerendi, Spectabiles et Magnifici, Perillustris, ac Generosi, Egregii, et Nobiles, Prudentes item, ac Circumspecti, Domini, Amici Nobis obseruandissimi.

Salutem, et Officiorum nostrorum commendationem. Nem kétlyük vette Kegyelmetek még 2.^a mensis Decembris Anni proxime preteritis 1717 Szent Boromaeus Károly tisztességére leendő templomnak föl építésére öt esztendőnek forgása alatt prestalandó oblatum iránt, úgy Diurnumbéli és más költségek iránt is költ Intimatorem Levelünket, hogy tudniaillik pro aedificatione presciti Templi az honorariumot, úgy az költségbéli Summát is, erga quietantium mennél előb nemzetes Vitézlő Sigray János ur kezeihez Posont Szolgáltassa Kegyelmetek. Minthogy pediglen úgy értettük emléttet Sigray urtul, hogy Kegyelmetek az megh vitt két rendbéli Obtingenst kezihez még nem szolgáltatta. Akartuk azért Kegyelmeteket presentibus ujjonnan requiralnunk. S edgyszer s mind palatinusi Authoritásunk szerint ex Superabundanes adhortalunk is /: minthogy miis a megh vitt Szent Carolus Boromaeus tisztességére építendő Templomra offerált és az Nemes Vármegyékre repartial obtingens iránt untalanul busétatunk:/ Kegyelmetek mennél előb az költségbéli Summával együtt emléttet Sigray Urnak erga quietantium kezihez szolgáltatni; Nem külömben az Diurnumbéli Obtingentis, kinek assignaltatott, ha még le nem tette Kegyelmetek /: előbeni Intermittoria Levelünk szerint mindenképpen exolválni el ne mulassa.

In reliquo praetitulatas Dominationes Vestras ad Vota diu Salvae, et Incolumes Supervivere exoptamus. Datum Viennae. 18.^a Mensis Martii Anno 1718.

Praetitulatarum Dominationum Vestrarum

Amicus ad Officia paratissima

Comes Nicholaus Pálffy manu propria

(Illustrissimis, Reuerendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, ac Magnificis, Perillustribus, et Generosis, Egregiis et Nobilibus, Prudentibus item, ac Circumspectis, Dominis, Nobilis Nobilis Supremo, et Vice Comitibus, Iudlium, et Iurassoribus, Toti denique Universitati Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum, et Nobilium Incltyti Comitatus Simighiensis et cetera. Dominis, Amicis, Nobis obseruandissimis.)

Sopronio, Ginzium, Szala Eggerszegh, Szigeth.)

Pálffy Miklós főispán levele Somogy vármegye rendjeihez
 Bécs, 1719. július 27.
 SML. Acta Congreg. 1719/27.

A levélben Pálffy Miklós a portaösszeírásra, illetve a conscriptorokra vonatkozó utasításait közli a megye rendjeivel és meghívja azokat a szeptember 12-én Pozsonyban tartandó országos gyűlésre, ahol a portaösszeírás mellett Mária Jozefa és Frigyes Ágost esküvőjének költségeiről is tárgyalnak. Majd utasítja a rendeket, hogy követei teljes létszámban jelenjenek meg a gyűlésen, akik közül egy személyt jelöljenek ki a conscriptori feladatok ellátására. A mellékelt utóiratban ismételten felszólítja a megyét, hogy a Szent Boromaeus templom építésére szánt összeget küldje el Sigray Jánosnak.

Illustrissimi, Reuerendissimi, Admodum Reuerendi, Spectabiles ac Magnifici, Perillustres ac Generosi, Egregii et Nobiles Domini, Amici Nobis obseruandissimi.

Salutem et Officiorum Nostrorum Commendationem. Mint parancsollyon minékünk Kegyelmes Urunk eő Felséghe az meg leendő Conscriptiok és azokbul eruálandó Portak véget ezen kegyelmes Urunk eő Felséghe kegyes Levelének valosagos Massabul bővebben megh érteni ne terheltessek Kegyelmetek. Mint hogy pedighlen azért tanáltattanak inkább hanyosbagnak Lenni hogy Conscriptor Uramék jobbrésint a helységekett ha Szemelyek szerint nehut megnéztékis de Territoriumjat meg nem jarván, és külső Beneficiumit instructiojók szerint nem observálták, és occulariter az akkori üdönék rövid volta miattis meg nem tekintették. Hogy azért ezen defectus Supplicáltathassék Kegyelmes Urunk eő Felséghe parancsolattya Szerint az egész Nemes Vármegyék – és Szabad Kiralyi Varosok – is ugyan az előbbeni mod Szerint az Nemes Vármegyéktüll rendelendő Conscriptorok, vagy az ellöbbe-niek, ha törvényessen nem excutatusok vagy más keppenis helyes okokra nézvé nem impeditusok, vagy ujonnan érdemes Subjectumok közül valasztandok és előbbeni hittel kötelezendők által ezen annectált Instructio és Idaea Szerint conscribáltassanak mely hogy annyivalis inkább az időnek hosszab voltára nézveis helyessebben mehessen véghez nem csak egész esztendő engedtetett Kegyelmes Urunk eő Felsege által annak fogyatkozás nélkül valo vegben vitelére, de a Conscriptorok Diurnumais három forintra limitáltatott, hogy az altalis értelmes, és erdemes Subjectumok applicáltathassanak, ezen Országos dolognak helyes exoperatiojara. Hogy pedig az alattis a meg ezen fönt irtt Conscriptio véghez mehett és a Portak abbul eruáltathassanak a Terhesseb Nemes Vármegyéknek valamely könnyebbségek csak a jövő Hyberniumokra valo nézveis Lehessen, parancsolta nekünk Kegyelmes Urunk eő Felséghe a Tekintetes Nemes Statusok pro 12 proxime affuturi Mensis septembris, Nemes Szabad Posony Kiralyi varossában ugyan azon néven nevezendő Nemes Vármegyeben

lévőben convocálnunk. Mint hogy pediglen Felséges Néhai nagy emlékezetű Joseph Császár és Koronás Király kegyelmes Urunk eő Felsége²³ Leányát Felseges Maria Josepha Austriai Ercz Herczeg Aszont²⁴ a Felséges Fridericus Augustus Lengyel Orszagi Király és Saxoniai Electoralis Fejedelemnek²⁵ édes Fia és a Saxoniai Electoralis Fejedelemségben immediatus Successora ugyan Fridericus Augustus Fejedelem,²⁶ maganak eljedezette és annak Lakodalmi Solennitására²⁷ Szükséges kölcségek iránt való Concursusra a Tekintetes Aulica Kamara által az emlitet Tekintetes Haza Statussaiis requirátlatnak. Akarank azért Kegyelmes Urunk eő Felséghe kegyes parancsolattyanak Tisztünk s hivatalunk Szerint is engedelmeskednünk, és Kegyelmeteket praesentes requirálnunk sőt inkább Palatinusy Authoritásunk Szerint Serio adhortálnunkis, hogy a megirt napra, és helyre a magok követtyeit, Kegyelmetek a meg irt Felséges Ercz Herczegné Solennitasara Szükséges kölcségek iránt való Concursussa végettis tellyes instructiojok Legyen e gremio Sui exmittálni el ne mulassa kegyelmetek, egyik pedig a követek közül olyan legyen, akit jovendobenis Conscriptornak exmittálhassa a Nemes Vármegye. In reliquo praetitulatas Dominationes Vestras quam diutissime Salvas et incolumes Supervivere exoptamus. Datum Vienna Die 27. Mensis July Anno 1719.

Praetitulatarum Dominationum Vestrarum
Amicus ad Officia paratissima
Comes Nicholaus Palffy manu propria

P. S. Jol Lehet ugyan mentiot tettünk az Ercz Herczegne Lakodalmi Solemnitássara szükséges kölcségek irantis hogy á vegett tellyes Instructioval bocsatotta volna Kegyelmetek a maga követtyeit, mind azonáltal azon leszünk hogy azon kölcségtüllis meg menthessük a Szegény Házát. Hanem ami á Szent Carolus Boromaeus Templomara valo tett Esztendőbeli kölcséget illeti, ha meg valamivel Ugy pro Cassa Regnis restálna Kegyelmetek előbbeni Intimatoria Levelünk Szerint Nemes Sigray János Ur kezehez Szolgáltattni el ne mulassa

---

²³ I. József német-római császár, magyar király (1678–1711). I. Lipót császár és magyar király Eleonóra pfalz-neuburgi hercegnővel kötött harmadik házasságából született fia. 1687-ben magyar, 1690-ben római királlyá koronázzák. 1705-ben lépett a magyar trónra I. Lipót halála után. Brigitte Hamann (szerk.): *Habsburg Lexikon*. Budapest, 1990, 183–184. A továbbiakban: *Habsburg lexikon*.

²⁴ Lengyel királyné, a szász választófejedelem, Frigyes Ágost felesége. I. József császár és Amália Vilma braunschweig-lüneburgi hercegnő leánya (1699–1757). Aktívan részt vett a birodalmi politikában és közreműködött a lengyel országgyűlés tanácskozásain is. *Habsburg Lexikon*. 302. Ercz Herczeg: jelentése főherceg.

²⁵ II. (Erős) Frigyes Ágost. 1694-től szász választófejedelem, 1697-től lengyel király (1670–1733). Részt vett a szász csapatok élén a magyarországi török elleni felszabadító harcokban, a lengyel trón megszerzése után harcolt XII. Károly svéd király ellen (északi háború), aki lemondatta a trónról, és helyére Leszczyński Szaniszlót ültette. Halála előtt visszaszerezte a lengyel koronát. *Pallas*. I. köt. Budapest, 1893, 162. A továbbiakban: *Pallas*. I. köt.

²⁶ III. Frigyes Ágost lengyel király és szász választófejedelem (1696–1763). 1733-ban követte apját a lengyel trónon, de a lengyelországi rendek Leszczyński Szaniszló mellé álltak, ezért a korona megszerzéséért háború tört ki (1733–36). Frigyes Ágostot 1736-ban koronázták meg. III. Károly halála után háborút indított Mária Terézia ellen. *Pallas*. I. köt. 163.

²⁷ Az esküvőt 1719. augusztus 20-án tartották. *Pallas*, Uo.

Kegyelmetek és a Contagiora való nézve ily követeket küldeni mellyek irant semmi Suspicio ne Legyen.

(Illustrissimis, Reverendissimis Admodum Reverendis, Spectabilibus ac Magnificis, Perillustribus ac Generosis, Egregiis, et Nobilibus, Prudentibus, item ac Circumspectis Dominis, Nobilis Nobilis Supremo et Vice Comitibus, Iudlium et Iurassoribus, toti denique Uniuersitati Dominorum, Praelatorum, Magnatum et Nobilium Comitatus Simigiensis et cetera. Dominis Amicis Nobis obseruandissimis.

Sopronium, [Az írás többi része elmosódott, valószínűleg hasonló az előzőhöz.: Ginzium, Szala Egerszegh, Szigeth.]

5.

A Magyar Királyi Kancellária leirata Somogy vármegye rendjeihez

Bécs, 1720. november 6.

SML. Acta Congreg. 1720/32.

A kancellária ezen leiratában egy (a levéltárban nem található) október 15-én kelt levélre hivatkozik, amelyben a vallásgyakorlat tárgyában kiadott uralkodói rendelet végrehajtásának időpontját novemberről december hónapra tolja ki. Mivel a portaösszeírás munkálatait nem tudják december 1-ig befejezni, a kancellária felszólítja a rendeket, hogy a portaösszeírás folytatásán munkálkodjanak. A vallásügyi biztosok egyelőre kénytelenek munkájukat szüneteltetni. Majd hozzáteszi, hogy a további részletes utasításokkal a hivatal látja el a rendeket.

Illustrissimi, Reuerendissimi, Spectabiles ac Magnifici nec non Perillustres ac Generosi Domini Nobis obseruandissimi.

Salutem et seruitiorum nostrorum paratissimam Commendationem. Ex imperio de dato 15. proxime praeteriti Mensis octobris Cancellariae hujus Regiae Hungaricae Aulicae Literis, praetitulatis Dominationibus Vestris innotuisse non ambigimus. Qualiter, quibusue ex Rationibus ad demissam Excellentissimi Domini Comitum Regni Hungariae Palatini Repraesentationem, in Negotio Religionis, pro prima modo labentis Mensis novembris, antehac praefixum Terminum in primam itidem subsequentis Mensis Decembris extendendum Summe fata sua Majestas Sacratissima benigne resolverit: Quia vero ad iteratam prefati Domini Comitum Palatini inchoatum in moderno Congressu Poseniensi Rectificationis Portarum Regni Opus, usque ad modo fatum primae Mensis Decembris Terminum finiri non posse, ad praemissum vero Religionis Negotium nonnullorum articulariter Deputatorum praesentiam pro continuando Rectificationis Portarum opere, in eodem Congressu Poseniensi necessario requiri repraesentantis, per Cancellariam hanc Regiam Hungaricam Aulicam altenominatae Suae

Majestati Sacratissimae demisse relatam Instantiam, antelatum primae Decembris in supra-scripto Religionis Negotio, peruio modo praefixum Terminum simpliciter pro nunc, et usque ad ulteriorem suae Majestatis Sacratissimae clementem Dispositionem differendum sua Majestas Sacratissima benigne resoluisset.

Idcirco id ipsum praelibatis Dominationibus Vestris, pro uberiori sui directione ex officio hisce significandum habuimus, Easdemque in reliquo ad Vota vivere, valereque exoptantes, manemus. Datum Viennae Austriae die 6. Mensis novembris Anno Domini 1720.

Earundem Dominationum Vestrarum

Ad Seruiendum paratissimi

Cancellarius,²⁸ caeterique Cancellariae Regiae Hungarico Aulicae Consiliarii

(Illustrissimis, Reuerendissimis, Spectabilibus ac Magnificis, nec non Perillustribus, ac Generosis Dominis Nobilibus Nobilibus Supremo et Vice Comitibus, Iudlium et Iurassoribus, toti denique Uniuersitati Dominorum, Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, Incltyti Comitatus Simeghiensis et cetera. Dominis Nobis obseruandissimis. Szigeti.)

6.

A Magyar Királyi Kancellária leirata Somogy vármegye rendjeihez
Bécs, 1720. december 15.
SML. Acta Congreg. 1720/10.

A kancelláriai leirat utal az 1715/30. tc.-ben felállított vallásügyi bizottságra. Közli, hogy a vallásügyi biztosok közötti együttműködés nem zavartalan és a nádornak a rend helyreállításában kell részt vennie, ezért őt a pozsonyi gyűlésről nem lehet elvonni. A nádor tehát a portaösszeírás munkáját nem tudja elvégezni, így az erre vonatkozó rendelet végrehajtásának időpontja november elseje helyett decemberre tolódott. A vallásügyet az uralkodó Budán kelt novemberi utasításában rendezte, amelyben magának tartja fenn a vallásgyakorlat szabályozásának jogát.

Illustrissimi, Reuerendissimi, Spectabiles ac Magnifici, Perillustres item et Generosi, nec non Prudentes, ac Circumspecti Domini Nobis obseruandissimi.

---

²⁸ Az eredeti iraton található rövidítés olvasata bizonytalan, ezért a kancellár nevét nem lehet pontosan megállapítani. Mivel az udvari kancellári tisztelet 1706-23 között a már említett Illésházy Miklós töltötte be, elképzelhető, hogy az aláírás az ő nevét takarja.

Salutem et Seruitorum nostrorum Commendationem. Constare jam dudum praetitulatis Dominationibus Vestris non ambigimus, Commissionem in negotio Religionis Article 30. Nouissimae Diaetae Poseniensis²⁹ ordinatam, ex clementi Suae Majestatis Sacratissimae Dispositione, pro Prima proxime imminenti Mense Novembris in Libera Regiaque Ciuitate Budensi inchoandam, determinatum antehac extitisse. Quia vero Excellentissimus Dominus Comes Palatinus atefatae Suae Majestati Sacratissimae demisse repraesentasset, opus Rectificationis Portarum in moderno Dominorum Statuum, et Ordinum Regni, in Liberam, Regiamque Ciuitatem Poseniensem Ordinato Congressu promovendum, et terminandum, in eodem nonnullorum Dominorum Commissariorum, qui Articulariter in Religionis Negotio denominati essent, praesentiam, et cooperationem Summe praerequirere, adeoque ex Poseniensi Congressu Vix auocari posse. Hinc ne Portarum Rectificatio effectu suo, ex praemissa etiam Causa destituatur praescriptum primae Novembris Terminum, in primam itidem Statim Subsequentis Mensis Decembris extendendum, Negotiumque Religionis in antedicta Libera, Regiaque Ciuitate Budensi assumendum altissime nominata Sua Majestas Sacratissima clementer ordinare dignata est.

Quod ipsum praetitulatis Dominationibus Vestris, pro uberiori sui directione ex Officio hisce significandum habuimus, Eademque in reliquo ad vota vivere valereque exoptantes, manemus. Datum Viennae Austriae die 15 Decembris 1720.

Supratitulatum Dominationum Vestrarum
Ad Seruendum paratissimi
Cancellarius,³⁰ caeterique Cancellaria
Regiae Aulico Hungaricae Consilarii

(Illustrissimis, Reuerendissimis, Spectabilibus ac Magnificis, Perillustribus, item et Generosis, nec non Prudentibus ac Circumspectis, Dominis Nobilibus Nobilibus Supremo ac Vice Comitibus, Iudicibus ac Iurassoribus, ac toti Uniuersitati Dominorum, Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Incliti Comitatus Simeghiensis et cetera. Dominis Nobis obseruandissimis.

Szigetini Buda Essek.)

---

²⁹ Az 1715. évi 30. törvénycikkben „öfölsége kegyességéből és kegyelmességéből” az 1681. évi 25. és 26. tc.-t és az 1687. évi 21. tc.-t „valódi értelmükben” megújítja és megerősíti. Amennyiben az ágostai vagy a helvét hitvallású magánszemély magát személyében és vallásában sértve érzi, maga és nem a közösség nevében orvoslásért csak az uralkodóhoz fordulhat. A vitás eseteket kiküldött bizottság fogja kivizsgálni, Koháry István országbíró vezetésével. *Magyar Törvénytár 1657–1740.* 463.

³⁰ Lásd a 28. jegyzetet.

Pálffy Miklós levele Somogy vármegye rendjeihez
 Pozsony, 1721. február 6.
 SML. Acta Congreg. 1721/33.

Pálffy Miklós levele első felében az 1720 szeptemberi gyűlésről szól, amelyen a portaösszeírásról, a hadsereg ellátásáról és a téli beszállásolás költségeiről tárgyaltak. Majd felszólítja a megye rendjeit, hogy az utóbbi, a megye kilencven portájára eső összeget, 1147 3/9 ft-ot igyekezzék kifizetni, emellett figyelmezteti a megyét, hogy a pesti bizottság tagjainak fenntartási költségét március 3-ig küldje el a commissióhoz, a Boromaeus Károly templomára szánt összeget pedig Sigray Jánoshoz.

Illustrissimi, Reverendissimi, Admodum Reverendi, Spectabiles ac Magnifici, Perillustres, etiam ac Generosi, Domini Nobis obseruandissimi.

Salutem et Officiorum nostrorum Promptitudinem. Kegyelmes Urúnk eő Felséghe, kegyelmetekkel közlöt, kegyelmes paráncsolattyaabúl, országunk Statusi közöl némely érdemes Tághjait, pro prima preteriti Mensis Septembris Anni 1720 ide Posomban concocalván; mind edigh emlétet Kegyelmes Urúnk eő Felséghe, kegyelmes paráncsolattya és az Országh Statusi által elaboratátot Ideaea Szerint, Nemes Haza Universalis Conscriptiónak vizsgálásában, és á Portáknak ermitiojában, és következő hybernalis Qvántumnak, Generalis Gróf, Hádi fő Commissárius Urrál, és eő Felséghe Concursusara le jött Pleni potentiáriussával való el éntizissében, és a Militianak Dislocatiója Rectificatiojában, és egyéb Hazánkót illető, eő Felséghe által kegyelmessen paráncsolatátot Dolgoknak rendben való vitelésben, szivessen és faracságossan, mághok kölcségen occupaltattanak: mint hogy pedigh némely Nemes vármegyéknek remisse, némelyeknek pedigh súllyosabban lett Conscriptiojok miatt, tapasztalt kippen, nagy mi proportiók ki jöttek, úgy Hogy a szók miatt, nem reménlő is véghtül foghväst ohajtó proportiót, hanem inkább sokáknak végső romlását várhatnank; Arra nészve, ezen deffectussoknak, el igazítását, és á munkának continualását Kegyelmes Urunk eő Felséghe, további Dispositiojaik, ell halásztattván hybernumra essendő Qvantumnák, az elmúlt esztendőbeli Portak szerint való Repartitioját, kegyelmessen paráncsolni méltosztátott; az mely Qvantum Hazánk, igyefogyot mostani Statussahoz képest, hetven ezer, in [...] Eqvilias, et in duab [...] tertijs Oraliann Portiókra, itt Lévä Statusok által, pro hoc tantummodo Anno, és bizonyos kegyelmetek, maga követyei által Declaralándó conditioiok állát, resohaltatott, melyekbül ezen Nemes Vármegyének 90. Portája után 1147 3/9. alo Portio justo calculo obveniált, ehesz kipest, kívántam intimalnom, kegyelmeteknek, hogy nevezet obtingenset, a Tekintetes Commissariatusnak, el rendelise, és a Regulamentum Szerént igyekezzék kifizetni, nem lévén azomban a Portakon kivü Semmi egyéb fundussa, a Nemes Hazanknak, Kegyelmes Urúnk Felséghe, az elmúlt 1720dik Esztendőben, Sub dato 29no Mensis Augusti Bécsben emanált nékünk, és több itt levő Statussoknak Szólo kegyelmes Paráncsolattya szerént, az

ollyatin Publicumokban faradozó nemes Háza érdemes Tághjainák, az eő Deputatumoknak, az Portalis Impositiokbul ki köleték telni, egyéb iránt, kegyelmetek maga Privatus Abligatusit, minden napi külségén kívül, in remunerata hadni nem szokot és mindenkor qverarius sui mercede Sua, Intervensialvan azért, mint follyb irt, mint pedighlen 1715ik Esztendőbeli harminczadik Articulusban, pro 3tia affuturi mensis Marty nemes Pesth királyi városában, kegyelmes Urúnk eő Felséghe Parancsolattyából, in [...]alando Religioibéli Comissióra articulariter nevezet Deputatus Urák Subsistentiojára való külségéh kívántattvan, arra nészve kévantuk értéssere adnunk Kegyelmeteknek, hogy az ollyatin Qvantumbúl, és két rendbéli Sziükséges Külségbul Nemes Varmegye Portaira, justo calculo obvenialt, itten accluddált, és azon Tabellaban nevezet Uraknak rendült Deputátumot, emlétett kegyelmes Urunk eő Felséghe Dispositiójából, kinek kinek erga manupropriam Qvietantiam, mennél előb kifizetni el ne mulassa az által Nemes Varmegye mellet is, itten fáradozó, és az Religio ugmás országghos dólogban declaralandó, Hazánk érdemes Tághjaihosz való és illendő Propensitássát meghmutássa kegyelmetek, ezen kívül pedighlen amenyére Restantiaban lenne Carolus Boromaeus Templomára Hátárjárassara, és egyéb az elmult Esztendőben intimálttátot kölcséghet, is Tekintetes Nemes Vitézljő Sigrai János Generalis Perceptor Uram kezében, erga Qvietantiam administralni igyekezék, el se felejcsse kegyelmetek. Caeternum praetitulatis Dominationibus Vestras diu Salvas et Incolumes supervivere exoptamus. Datum Posony die 6. February Anno 1721.

Earundem praetulatorum Dominationum Vestram
Obtingens Diurnale pro Pestiensi
Dominus Kenessey³¹ forint 126:46
Dominus Stephano Török³² forint 522:10
In toto forint 648:56

Ad officia paratissima
Comes Nicolaus Palffy manu propria

(Illustrissimis, Reverendissimis, Admodum Reverendis, Spectabilibus, ac Magnificis, Perillustribus, item ac Generosis Dominis Nobilis Nobilis Supremo et Vice Comitibus, Iudicium et Iurassoribus toti denique Universitati Minorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium Comitatus Simighiensis et cetera. Dominis, Amicis, Nobis obseruandissimis. Sopronio, Simegh.)

---

³¹ Kenessey István: Az 1714–1715. az 1722–1723. az 1728–1729. évi országgyűlésen Veszprém vármegye országgyűlési követe. Az 1715. évi országgyűlésen létrehozott Vallástügyi Bizottság tagja. Nagy: i.m.: VI. köt. Pest, 1860, 203. A továbbiakban: Nagy: VI. köt.

³² Nagy Iván munkája Török István néven több személyt is feltüntet. Közülük két személy jöhet számításba, akik közül az egyik feltételezhetően azonos az iratban említett Török Istvánnal.

1. Török István: 1717-ben III. Károlytól címeres nemeslevelet kapott.

2. Török István: III. Károly 1718-ban adományozott neki címeres nemeslevelet.

Nagy: XI. köt. Pest, 1865, 309. A továbbiakban: Nagy: XI. köt.

III. Károly leirata Somogy vármegye rendjeihez
 Bécs, 1721. augusztus 10.
 SML. Acta Congreg. 1721/10.

III. Károly közli a megye rendjeivel, hogy a Pesti Vallásügyi Bizottság öt hónapra ismét összeül. Felszólítja a megyét; várják meg és kövessék a bizottság utasításait. Azután megbízza a megyét, hogy hasonló jellegű rendeleteit hozzák mindenki tudomására és ügyeljenek megtartásukra.

Carolus VI. Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiae et cetera Rex.

Reuerendi, Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici, Egregii item et Nobiles, nec non Prudentes ac Circumspecti, Fideles Nobis dilecti. Posteaquam ad demissam Articularium Commissariorum in negotio Religionis deputatorum Instantiam nonissime clementer annuissimus: Ut articularis Commissio in modofato Religionis negotio Pestini instituta, et in quintum Mensem protracta pro hac vice dissoluatur, juxta benignam Majestatis nostrae Ordinationem ac dispositionem proxime vicissim reassumenda, et fini mancipanda: clementissimaque mens et voluntas nostra ea esset, ut propter bonum domesticae unionis, et pacis, internamque Regni tranquillitatem conseruandam, pro interimali etiam remedio, cuncta in antelato Religionis negotio, usque ad exitum praenotatae Commissionis, superindeque subsequendam benignam Majestatis nostrae ratificationem; aut modificationem, in eo; quo immediate ante, et sub tempus inchoatae praeactatae Pestiensis Commissionis, ac nunc sunt, statu, maneant, nihilque omnino innouetur.

Eapropter Vobis harum serie committimus et mandamus, ut istiusmodi benignam Resolutionem nostram, eo quo ad omnium notitiam peruenire, ac a cunctis debite obseruari possit, in gremio istius Comitatus Ubri quantoajus suo modo publicetis, et exacte obseruari faciatis. Gratia in reliquo nostra Caesareo Regia Vobis benigne propensi manentes. Datum in Ciuitate nostra Vienna Austriae, die decima Mensis Augusti, Anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo primo.

Carolus manu propria
 Comes Nicolaus Illeshazy manu propria
 Josephus Koller³³ manu propria

(Reuerendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Egregiis, item et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Nobilis Nobilis Supremo, et Vice Comitibus, Iudlium,

³³ Kancelláriai tanácsos III. Károly uralkodásának második felében. Jelentős szerepet töltött be a kancellárián. Marczali: i.m.: 70.

et Iurassoribus, toti denique Uniuersitati, Dominorum, Praelatorum, Baronum, Magnatum, et Nobilium Comitatus Simegiensis etcetera Fidelibus Nobis dilectis. Sigesti.)

9.

III. Károly leirata Somogy vármegye rendjeihez
Prága, 1723. október 19.
SML. Acta Congreg. 1723/13.

A királyi leirat utal az 1721. augusztus 10-én kelt iratra, és ismételt felszólítja a rendeket, hogy az uralkodói rendeleteket minél előbb hozzák a lakosság tudomására. Megparancsolja alattvalóinak; utasításait tartsák tiszteletben, mivel eddig mind a római katolikusok, mind pedig az ágostai és a helvét hitvallású lakosok odaadó hűségének csupán jeleit ismerte meg az udvar. Utasítja a megyét, hogy amíg a bizottság munkája be nem fejeződik, parancsát mindkét féllel tartassák meg.

Carolus VI Dei gratia electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiaeque et cetera Rex.

Reuerendi, Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici, Magistrati item Egregii et Nobiles nec non Prudentes ac Circumspecti Fideles Nobis dilecti. Probe recordabimini; Qualiter vigore aliarum benignarum Literarum nostrarum de Dato in Archi-Ducali Ciuitate nostra Vienna Austriae die 10. Mensis Augusti Anno adhuc 1721. expeditarum propter bonum domesticae Unionis et Pacis, internamque Regni Tranquillitatem conseruandam, pro interimali etiam remedio in Religionis Negotio, usque ad exitum Commissionis eatemus instituae, Superindeque Subsecuturam benignam Ratificationem aut modificationem nostram, cuneta in eo, quo immediate ante et sub tempus inchoatae Pestini Preattactae Commissionis, ac tunc fuerunt Statu, maneant nihilque omnino innouetur, benigne commissemus, hujusmodique benignam Resolutionem nostram eo, quo ad omnium notitiam peruenire, ac a cunctis debite obseruari possit, in gremio Comitatus Urbi quantoajus Suo modo publicandam, et exacte obseruandam, eotum adhuc benigne praecepissemus; Quia tamen eandem benignam Dispositionem nostram minus obseruatam fuisse, tum ex Romano Catholicorum, tum vero Augustanae et Helueticae Confessioni addictorum Fidelium modorum variis Repraesentationibus displicenter intelleximus.

Idecirco vobis harum serie iterato firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus antelatum benignam Resolutionem nostram debito effectui mancipare, ac usque ad finalem supradictae Commissionis Subsecuturam benignam Decisionem nostram omnia ad predictum Statum reponere, ac in eodem ambas Partes eousque Authoritate vestra Magistratuali conseruare debeatis ac teneamini. Gratia in reliquo nostra Caesareo Regia

Vobis benigne propensi manemus; Datum in Regia Arce nostra Pragensi die decima nona Mensis Octobris Anno Domini Millesimo Septingentesimo Vigesimo Tertio.

Carolus manu propria

Ladislaus Adamus Erdődy, Episcopus Nitriensi

manu propria

Sigray Josephus³⁴ manu propria

(Reuerendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Magnificis item, Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Nobilis Nobilis Supremo et Vice Comitibus Iudlium et Iurassoribus, Toti denique Uniuersitati Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, Comitatus Simeghiensis et cetera. Fidelibus Nobis dilectis. Szigethini Ex Officio.)

Felhasznált források

IV. A. 1. Somogy Vármegye Nemesi Közgyűlése és Albizottsága iratai.

a.) Acta Congregationum (Közgyűlési iratok).

1. sz. irat SML AC 1717/7.
2. sz. irat SML AC 1717/12.
3. sz. irat SML AC 1718/5.
4. sz. irat SML AC 1719/27.
5. sz. irat SML AC 1720/32.
6. sz. irat SML AC 1720/10.
7. sz. irat SML AC 1721/33.
8. sz. irat SML AC 1721/10.
9. sz. irat SML AC 1723/13.

---

³⁴ Sigray János fivére. Szintén kormánybiztosként hivatalnok volt. Mint királyi ítélőtáblai ülnök az 1715. évi országgyűlésen több bizottság tagjává választották. [Nagy: i.m. X. köt. 178.] Az 1715/30.tc. szerint a vallásügyi bizottságban, az 1715/39.tc. 1.§ szerint pedig a magyar-ausztriai határvitákat vizsgáló bizottságban vett részt. A 43.tc.6.§ a császári katonaság Győr városában elkövetett kihágásait vizsgáló bizottságba küldték, akiknek e paragrafus szerint magyarországi birtokaik után adót kellett fizetni. [*Magyar Törvénytár. 1657–1740.* 465. 473. 477. 499.]1730-ban már a Magyar Királyi Kancellária tanácsosa. 1724-ben kapott bárói méltóságot. 1739-ben Somogy vármegye főispánja lett. Később a helytartótanács tagja. [Nagy: Uo.]